

Головач Т.М.

Графічні особливості екзотизмів у сучасній англійській мові
(на матеріалі медійних текстів)Головач Тетяна Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Анотація. У статті визначено графічні особливості екзотизмів, що вживаються у сучасних англомовних медійних текстах. Наведено та проаналізовано кількісні дані стосовно мов, до яких належать екзотизми з графічними особливостями, та визначено частотність використання паралінгвальних компонентів у їх написанні.

Ключові слова: екзотизми, діакритичні знаки, акут, гравіс, макрон, циркумфлекс

У сучасній англійській мові функціонує особливий пласт лексики, який називають екзотизмами. Екзотизми – це слова, запозичені як із неіндоевропейських, маловідомих мов, так і з індоевропейських, які асоціюються з чужою культурою, та вживаються для передачі певних властивостей побуту, одягу та звичаїв іншого народу [2, с. 21]. Незважаючи на те, що екзотична лексика вже неодноразово привертала увагу дослідників, зокрема Т.К. Вереніч [1], С.В. Марінової [4], С.А. Тіміної [6], питання про графічні особливості екзотизмів ще залишається недостатньо дослідженим. Отже, метою цієї статті є з'ясування графічних особливостей екзотизмів, що вживаються у сучасних англомовних медіа-текстах. Поставлена мета дослідження зумовлює розв'язання взаємопов'язаних завдань: визначити походження екзотизмів із графічними особливостями у зазначених текстах, зібрати відповідні кількісні дані та виявити частотність використання паралінгвальних компонентів у екзотизмах. Дослідження проведено на матеріалі англомовних газет та путівників, опублікованих у 2010-2014 роках: *The Telegraph, The International Herald Tribune, The Financial Times, The Wall Street Journal (Europe), The Financial Times weekend, The Daily Mail* та англомовних путівників *Travel to Ukraine, Your Guide to Japan, Traveller Japan, Why Go Paris, Bulgaria Travel Guide, Ukraine Travel Guide, Spain Travel Guide, Greece Travel Guide, Turkey Travel Guide, France Travel Guide, India Travel Guide, Thailand Travel Guide, Indonesia Travel Guide, Italy Travel Guide*. Методом суцільної вибірки було виокремлено 600 екзотизмів (324 у газетах та 276 у путівниках). Загальна кількість сторінок дослідженого матеріалу становить 5700. Загалом і в газетах, і в путівниках використовують екзотизми з 32 мов.

Корпус зібраного фактичного матеріалу засвідчує, що для екзотизмів, які функціонують у сучасній англійській мові, характерні певні графічні особливості. Спектр писемних знаків, якими послуговуємося в писемному мовленні, як відомо, розглядають у межах графіки, яку розуміють як “сукупність усіх засобів письма (літер і допоміжних знаків), що використовують для передавання звукової мови” [3, с. 176]. Графіка також охоплює питання, які стосуються форм літер, їхнього взаєморозташування, напряму і розміру.

Зрозуміло, що графіка кожної мови має свою специфіку, і англійська мова не виняток. І нині мовці свідомо чи підсвідомо впливають на графічну систему англійської мови, розширюючи її спектр завдяки низці паралінгвальних засобів. Адаптація аналізованих екзотизмів до англомовного графічного середовища

відбувається за посередництвом 26 фонем, які формують відповідні морфеми і, як результат, лексеми-екзотизми. Кожна з мов, з якої походять аналізовані екзотизми, має свої особливості. Тому відбувається певне змішування (комбінування) знаків, які належать до різних мовних графічних систем, причому англійська графіка відіграє домінуючу роль, оскільки адаптація відбувається в англомовному середовищі.

Серед екзотизмів, які мають особливу графіку, проведений аналіз дав змогу виокремити низку одиниць, у графіці яких є паралінгвальні компоненти, що не притаманні англійській мові. Це характерно для екзотизмів, які походять із 12 мов (див. табл. 1).

Зауважимо, що знаки китайської писемності відомі як ієрогліфи. Вони широко використовуються не лише в Китаї, але також в японській і корейській писемності. Піньїнь – найпоширеніший стандарт латинізування китайської мови, тобто позначення звуків китайської за допомогою латинської абетки. Кожен склад китайської мови може читатися одним з чотирьох тонів, що відрізняються інтонацією. В Піньїнь позначки тонів ставляться над головною голосною складу, наприклад: перший тон позначається макроном (ˉ) над голосною; другий тон – акутом (ˊ); третій тон – бревісом (перевернутий гачок) (ˇ); четвертий тон позначається на письмі гравісом (ˋ). Таким чином, китайські і тайські ієрогліфи передають англійськими літерами з використанням діакритичних знаків, щоб вказати на специфіку вимови.

Дані таблиці 1 засвідчують, що найбільше екзотизмів, орфографія яких не обходиться без графічних позначок, припадає на французьку (47 %) і транслітеровану тайську (29%) мови, до 10 % – на іспанську (9%), каталонську (5%), латинізовану китайську (4%) і турецьку (3%) мови. Приблизно 1% екзотизмів з графічними позначками становлять лексичні одиниці, грецького, арабського, португальського, шведського, італійського походження та транслітерованої японської мови.

Відомо, що діакритичні знаки – це надрядкові чи підрядкові графічні символи, розташовані поруч із літерою (під нею чи над нею), які впливають на вимову [5, с. 29]. При написанні екзотизмів, окрім загальноновідомих широкому загалу знаків (апостроф, дефіс), використовують такі діакритичні позначки: акут (ˊ), гравіс (ˋ), циркумфлекс (ˆ), тильда (˜), перевернутий гачок (ˇ), макрон (ˉ), одиночні англійські ліві лапки (‘), знак, що позначає в окремих мовах умляут (¨).

Серед корпусу прикладів ідентифіковано 11 діакритичних знаків, з-поміж яких у французькій використовують 7, латинізованій тайській – 5, транслітеро-

ваній китайській – 4, каталонській – 3, іспанській – 3, турецькій – 2, транскрибованій японській, італійській, португальській, грецькій, арабській і шведській – по 1 знаку.

Акут характерний для семи мов, гравіс та специфі-

чна літера (ç) – для чотирьох, апостроф, макрон, циркумфлекс, умляут, тильда й перевернутий гачок для двох, ліві одиничні лапки й дефіс – для однієї. Частотність використання графічних знаків в екзотизмах проілюстровано в таблиці 1.

Таблиця 1. Частотність використання паралінгвальних знаків в екзотизмах за мовами походження в англомовних медійних текстах

Мова	Акут (´)	Гравіс (˘)	Макрон (ˉ)	Циркумфлекс (^)	Апостроф (´)	Дефіс (–)	літера розширеної латинської абетки (ç) (ç)	Умляут (¨)	ліві одиничні лапки (‘)	Тильда (¸)	перевернутий гачок (ˇ)	разом	разом у %
Японська			1									1	1 %
Тайська	8	10		10						4	3	35	29 %
Французька	28	10		10	3	4	1		1			57	47 %
Китайська	2		1		1						1	5	4 %
Каталонська	3	2					1					6	5 %
Італійська	1											1	1 %
Іспанська	6	1								1		8	6 %
Португальська							1					1	1 %
Грецька	1											1	1 %
Турецька							1	3				4	3 %
Арабська	1											1	1 %
Шведська								1				1	1 %
Загальна кількість	50	23	2	20	4	4	4	4	1	5	4	121	100 %
Загальна кількість, у % за типами знаків	42%	19%	2%	17%	3%	3%	3%	3%	1%	4%	3%		100 %

Проаналізуємо використання кожного з окреслених вище типів докладніше, урахувавши мовну специфіку. Зазначимо, що з 11 типів паралінгвальних знаків англійській притаманні лише окремі з них, а саме апостроф й дефіс. Інші зрідка можуть використовувати в запозичених словах і словосполучах. Отож, найпоширеніший знак – акут (42%). Акут (гострий наголос) – діакритичний знак, який зображають у вигляді штриха над літерою. Він характерний для транслітерованих тайської, та китайської мов, а також французької, каталонської, італійської, іспанської, грецької, арабської мов.

У екзотизмах французького походження акут використовують лише над літерою “e” (у відкритому складі). Ця позначка засвідчує закриття вимову голосного, наприклад: *américain* – коктейль-бар; *dérapiage* – поворот ривком, відхід від норм; *cafétéria* – кафетерій.

У екзотизмах, запозичених з іспанської мови акут використовують на позначення наголосу, якщо в словах, які закінчуються на будь-який голосний і приголосні -n та -s, він падає не на передостанній склад, та в словах, які закінчуються на будь-який приголосний, крім -n та -s, він падає не на передостанній склад, а також для розрізнення омонімів, наприклад: *salchichón* – сальтисон; *jamóneria* – типовий ресторан; *jamónissimo* – найшинковіший.

У екзотизмах, запозичених із каталонської мови, він позначає місце наголосу і специфіку вимови голосних; в екзотичній лексиці італійського походження акут використовують лише в словах, наголос у яких падає на останній склад; у екзотизмах, запозичених в англійську мову з транслітерованої китайської, акут позначає висхідний чи нисхідний тон. У латинізова-

них екзотизмах тайського походження використовують чотири діакритичні знаки, які теж позначають висхідний і нисхідний тони. Щодо екзотизмів грецького походження, то на письмі, у словах, які містять більше одного складу, наголошений склад позначають відповідним знаком. Якщо ж слово зображають графічними літерами, знак наголосу опускається.

Гравіс (19%) використовують у екзотизмах, запозичених із транслітерованої тайської, французької, каталонської та іспанської мов. Відомо, що гравіс – це знак зворотного слабкого наголосу. У французькій гравіс ставлять над голосним. Він позначає відкриту літеру (“e” (è) — [ɛ]). Ця ж позначка здатна змінювати значення слова.

Діакритичні знаки – невід’ємні складові частини каталонської, іспанської орфографічних систем, а також латинізованої тайської, наприклад: *pa amb tomàquet* (катал.) – томатний хліб; *phàt* (тайська) – рисова локшина; *arròs negre* (іспан.) – страва з молюсків і рису; *fin de siècle* (фр.) – кінець століття, іноді “фан-де-сьєкль” (позначення характерних явищ періоду 1890–1910 рр. в історії європейської культури).

Макрон (2%) функціонує в екзотичній лексиці, що походить з латинізованих японської й китайської мов; циркумфлекс (17%) – з латинізованої тайської і французької; апостроф (3%) – з французької і латинізованої китайської; умляут (3 %) – турецької і шведської; тильда (4 %) – з транслітерованої тайської й іспанської; перевернутий гачок (3%) – з латинізованих тайської й китайської; дефіс (3%) і ліві одиничні лапки (1%) – французької.

Макрон – це діакритичний знак у вигляді коротенької риски на зразок дефісу, який зображають над

літерою, рідше – під нею. Цей знак подовжує вимову літери, над якою або під якою він розміщений, та, зазвичай, позначає довготу голосних і складоутворюючих приголосних, наприклад: *zēi hǎn zhuō zēi* (кит.) – злодій кричить на жертву, стверджуючи, що остання є злодій; *kendō* (япон.) – мистецтво володіння мечем.

Циркумфлекс (полегшений наголос) – один із найпоширеніших допоміжних знаків, виявлених у газетах і путівниках, які використовують у процесі письма. За частотністю він посідає третє місце після акуту та гравісу. Це поліфункціональний знак, значення якого визначається завдяки оточенню, у якому він перебуває. У екзотизмах, запозичених з французької та транслітерованої тайської мов, його використовують на позначення довготи голосних (ê, â, ô). З двома іншими літерами (î, û) циркумфлекс пишуть за традицією замість літер, які зникли в процесі історичного розвитку, наприклад: *coup de théâtre* (фр.) – поворот подій, особливо в п'єсі; *entrepôt* (фр.) – склад; *tôm yam* (тайська) – том ям (кисло-гострий суп на основі курячого бульйону з креветками, куркою, рибою); *khâo tôm* (тайська) – суп із рисом.

Апостроф (3%) і дефіс (3%) – діакритичні знаки, притаманні англійській мові й низці інших мов. Серед 32 мов апостроф залучають на письмі у екзотизмах французького походження та екзотизмах, запозичених з транслітерованої китайської мови, дефіс – лише в одиницях французького походження. Апостроф – небуквена орфограма, що не позначає звука, наприклад: *maison d'hotels* (фр.) – гостьовий будинок, пансіон; *objet d'art* (фр.) – витвір мистецтва; *pu'erh* (кит.) – пуер (сорт чорного чаю); *trompe l'oeil* (фр.) – переконалива ілюзія реальності; *après-ski* (фр.) – після катання на лижах; *cliché-verre* (фр.) – скляне кліше (графічна техніка, яка полягає у видряпуванні голкою фотографічної емульсії на склі).

Ще один знак, який використовують при написанні екзотизмів, – тильда (4%). У друкарській графіці розрізняють кілька видів тильд (вертикальна, підрядкова). Зазвичай, тильда – позначка у вигляді хвилястої риски, функціональне призначення якої – пом'якшити вимову звука. В екзотизмах, запозичених з іспанської та латинізованої тайської мов, тильду вживають для позначення м'якого звука близького до “нь”. У деяких системах фонетичної транскрипції використання тильди над голосним засвідчує носову вимову, наприклад: *reua aahāan* (тайська) – їжа на човні; *phae aahāan* (тайська) – їжа на плоті; *peña* (іспан.) – пеня (місце зустрічі музикантів чи художників).

Не частотним виявилось використання умляута (3%), характерного для екзотичної лексики, запозиченої з шведської та турецької мов. Умляут – фонетичне

явище сингармонізму, суть якого полягає в зміні артикуляції і тембру голосних; частковій чи повній асиміляції попереднього голосного наступному, зазвичай – кореневому голосному (суфікса чи флексії). В екзотизмах, що вживаються в англійській мові, умляут указує на роздільну вимову кількох приголосних, наприклад: *glögg* (швед.) – глінтвейн; *köfteci* (тур.) – традиційний ресторан; *börek* (тур.) – бурека, бурекас (традиційний пиріг).

Перевернутий гачок (3%) залучають при написанні екзотизмів, запозичених з транслітерованих тайської та китайської мов. Він засвідчує, що приголосні шиплячі та м'які, що значно пом'якшує вимову, наприклад *kaytżaw* (тайська) – суп з локшиною; *rót khěn* (тайська) – візки постачальників, *zēi hǎn zhuō zēi* (кит.) – злодій кричить на жертву, стверджуючи, що остання – злодій.

Ліві одиничні лапки (1%) функціонують в екзотизмах французького походження, наприклад: *table d'hôte* (фр.) – меню страв з обмеженим вибором за фіксованою ціною.

Літера розширеної латинської абетки (3%) (ç, утворена шляхом поєднання літери “c” та знаку *cedilla*), зазвичай, позначає звук [s] у випадках, коли “c” позначав би /k/. У екзотизмах, каталонського походження вона може бути використана перед “a”, “o”, “u” чи в кінці слова. У екзотизмах, запозичених із французької мови, позначає глухий [s] перед “a”, “o”, “u”, а в екзотичній лексиці турецького походження, цей африкат – глухий варіант фонему [dʒ], наприклад: *garçon* (фр.) – гарсон, офіціант; *Tropa do Braço* (португ.) – військовий загін; *börekçi* (тур.) – кафе, у якому продають буреки.

Отже, екзотизми – лексичні одиниці, частина з яких при написанні зберігають свою унікальність, будучи відтвореними в мові реципієнта засобами латинської графіки й діакритичними елементами. Для екзотизмів характерні, крім літерних елементів, такі нелітерні позначки, які використовують у різних комбінаціях і кількості, як акут, гравіс, циркумфлекс, макрон, тильда, апостроф, умляут, специфічна літера розширеної латинської абетки, одиничні англійські ліві лапки, апостроф, перевернутий гачок, дефіс. Екзотизми з мов, що базуються на інших графічних системах (китайська, тайська) функціонують в англійській мові як варіанти транслітерації або транскрипції, і діакритичні знаки вживаються тут на позначення певної фонетичної специфіки. Збільшення кількості екзотизмів в сучасній англійській мові, яке спостерігається завдяки інтенсифікації міжкультурної комунікації та міжмовних контактів, стимулюватиме подальші дослідження їх графічних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Веренич Т.К. Деэкзотизация современных заимствований в русском научно-лингвистическом и обыденном языковом сознании (на материале англицизмов): дис. ... канд. филол. наук : спец. 10. 02. 01 / Веренич Татьяна Константиновна. – Красноярск, 2004. – 233 с.
Verenich T.K. Deekzotizatsiya sovremennykh zaïmstvovaniy v russkom nauchno-lingvisticheskom i obydennom yazykovom soznanii (na materiale anglitsizmov) [Deexotisation of Modern Borrowings in the Russian Scientific-linguistic and ordinary linguistic consciousness (on the basis of Anglicisms): dis. ...

kand. filol. nauk : spets. 10. 02. 01 / Verenich Tatyana Konstantinovna. – Krasnoyarsk, 2004. – 233 s.
2. Головач Т.М. Дифференціація гетерогенної лексики сучасної англійської мови / Т. М. Головач // Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання: [науковий журнал / голов. ред. В. Д. Каліушенко]. – Донецьк: ДонУ, 2011. – Т. 8. – № 2 (23). – С. 15 – 23.
Holovach T.M. Dyferentsiatsiya heterohennoyi leksyky suchasnoyi anhliys'koyi movy [The Differentiation of Non-

assimilated Borrowings in the Modern English Language.] / T. M. Holovach // *Studia Germanica et Romanica: Inozemni movy. Zarubizhna literatura. Metodyka vykladannya: [науковий журнал / holov. red. V. D. Kaliushchenko]. – Donetsk: DonNU, 2011. – Т. 8. – #2 (23). – С. 15 – 23.*

3. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.О. Карпенко. – К. : Вид. центр “Академія”, 2006. – С. 166–181. – (Альма-матер).

Karpenko Yu.O. *Vstup do movoznavstva [Introduction to Linguistics]: pidruchnyk [dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / Yu.O. Karpenko. – K. : Vyd. tsentr “Akademiya”, 2006. – S. 166–181. – (Al'ma-mater).*

4. Маринова Е.В. Экзотическая лексика как лингвистический феномен [электронный ресурс] / Е. В. Маринова // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Филология, 2003. – №1. – С. 138-142. – Режим доступа: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990196_West_filol_2003_1\(3\)/B_3-7.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990196_West_filol_2003_1(3)/B_3-7.pdf).

Marinova Ye.V. *Ekzoticheskaya leksika kak lingvisticheskiy fenomen [Exotic Vocabulary as a Linguistic Phenomenon] / Ye.V.*

Marinova// *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo. Seriya: Filologiya, 2003. – №1. – S. 138-142. – [Online] Available at: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990196_West_filol_2003_1\(3\)/B_3-7.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990196_West_filol_2003_1(3)/B_3-7.pdf).*

5. Станіслав О.В. Функціональні характеристики нелітерних знаків французької орфографії. – Монографія. Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 180 с.

Stanislav O.V. *Funktional'ni kharakterystyky neliternykh znakov frantsuz'koyi orfohrafii [Functional Characteristics of Paralingual Signs of French Orthography]. – Monohrafiya. Luts'k: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrayinky, 2009. – 180 s.*

6. Тимина С.А. Фонетико-графические особенности экзотизмов (на материале языка современной англоязычной прессы) [электронный ресурс] / С.А. Тимина // Режим доступа: <http://www.lingvomaster.ru/files/197.pdf>.

Timina S.A. *Fonetiko-graficheskie osobennosti ekzotizmov (na materiale yazyka sovremennoj anglojazychnoj pressy) [Phonetic and Graphic Features of Exotisms (Based on the Language of Modern English Press) / S.A. Timina // [Online] Available at: <http://www.lingvomaster.ru/files/197.pdf>*

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ (LIST OF ILLUSTRATIVE SOURCES)

1. Travel to Ukraine // [Online] Available at: <http://www.traveltoulkraine.org>.

2. Your Guide to Japan // [Online] Available at: <http://www.jnto.go.jp/eng/pdf/yourguide/eng.pdf>.

3. Traveller Japan // [Online] Available at: <http://www.travellerjapan.com.au/experiences.html>.

4. Why Go Paris // [Online] Available at: <http://www.parislogue.com/travel-tips/christmas-dinner-in-france.html>.

5. Bulgaria Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/bulgaria/>.

6. Ukraine Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/ukraine/western-ukraine/lviv>.

7. Spain Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/spain/barcelona/travel-tips-and-articles/68463>.

8. Greece Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/greece/travel-tips-and-articles/76746#ixzz2bgtwUV2j>.

9. Turkey Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/turkey/travel-tips-and-articles/75924#ixzz2bh3NJcEH>.

10. France Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/france/travel-tips-and-articles/76092#ixzz2bhC7HsXn>.

11. India Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/india/travel-tips-and-articles/76519#ixzz2bkUhvPrW>.

12. Thailand Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/thailand/travel-tips-and-articles/76520#ixzz2bkVwpGXe>

13. Indonesia Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/indonesia/travel-tips-and-articles/76521#ixzz2bkZ1WIwe>

14. Italy Travel Guide // [Online] Available at: <http://www.lonelyplanet.com/italy/>.

15. The Telegraph // [Online] Available at: www.telegraph.co.uk/.

16. The International Herald Tribune // [Online] Available at: www.iht.com/.

17. The Financial Times // [Online] Available at: www.ft.com/.

18. The Wall Street Journal (Europe) // [Online] Available at: online.wsj.com/europe.

19. The Financial Times weekend // [Online] Available at: www.ft.com/

20. The Daily Mail // [Online] Available at: www.dailymail.co.uk/.

Holovach T. Graphic Features of Exotisms in the Present-day English (as Based on the Media Texts)

Abstract. The article focuses on the graphic features of exotisms used in the present-day English media texts. The appropriate quantitative data showing to which languages the exotisms with graphic features belong are presented and analyzed; the frequency of using the diacritical marks in their writing is determined.

Keywords: *exoticisms, diacritical marks, acute accent, grave accent, macron, circumflex*

Головач Т.М. Графические особенности экзотизмов в современном английском языке (на материале медийных текстов)

Аннотация. В статье определены графические особенности экзотизмов в современных англоязычных медийных текстах. Приведены и проанализированы количественные данные относительно языков, к которым относятся экзотизмы с графическими особенностями и определена частотность использования паралингвальных компонентов в их написании.

Ключевые слова: *экзотизмы, диакритические знаки, акут, гравис, макрон, циркумфлекс*